

gospodarske, obrtniške in národne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrt leta 1 gold., pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrt leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani 10. novembra 1886.

O b s e g: Nešaj o reji goved z ozirom na mlekarstvo. — Topinambur. — Gospodarske izkušnje. — C. kr. kmetijska družba kranjska. — Razglasilo. — Poziv. — Trgovinska in obrtna zbornica. — Zemlje- in narodopisni obrazi. — Izjave obeh delegacij in prestolni govor cesarjev. — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

Nekaj o reji goved z ozirom na mlekarstvo.

V novejšem času daje dostikrat mlekarstvo gospodarju glavni dohodek iz kmetije, zlasti ako je mogoče mleko prodajati takoj sveže, to je, frišno, ali je pa oddajati kakšni večji mlekarski zadrugi, ki se bavi z razpečevanjem mleka. Skrb kmetovalčeva, ki se peča z mlekarstvom, je potem si prizadevati, da dobi iz svojega hleva kolikor le mogoče dobrega mleka.

Oglejmo si pot, po katerem on to zamore doseči.

Ne le z dobro krmo (pičo) zamoremo doseči, da krava dobro molze, kajti ne vse krave pretvorijo z enakim vspehom krmo v mleko. Pri eni in tisti krmi dá ta krava več, druga zopet manj mleka. To je nasledek različnih lastnosti, različnih govejih plemen ali pasem. Znano nam je pa, da celó krave enega in tistega rodú različno molzejo. Vse to nas dovede do vprašanja, kako prav za prav mleko nastane. Poprej so mislili, da se mleko kar naravnost dela iz krvi, ki pride v mlečne žleze, sedaj pa vemo, da se mleko naredi iz razpadlih mlečnih žlez. Mleko se torej ne naredi kar naravnost iz krvi, ampak kri naredi mlečne žleze, ki potem še le razpadejo in se pomešajo z vodo, ki se iz krvi izpoti. Take razpadene mlečne žleze pa obstojé iz tolščobe (smetane), strovine in mlečnega sladkorja.

Množica mleka, ki ga krava dá, je v najtesnejši zvezi z razvitjem mlečne žleze. Krava, ki naj je dobra molznica, mora imeti krepko razvito mlečno žlezo, koja se zamore hitro pretvorjati. Mi vemo, da krave nekaterih plemen posebno veliko mleka dajejo, kakor na pr. holandske. Vse živali teh plemenov so tankega, drobne okostja imajo dolg život, dolg in tanek rep, široko narazen stoječa rebra, in širok zadnji del, iz česar je sklepati na dobro razvita spolovila; tudi koža je tanka in mehka.

Oblika vimena je posebne važnosti. Vime naj zavzema velik prostor ter naj se razprostira bolj proti ozadji med zadnjima nogama, kakor proti tlam. Vime ne sme biti trdo in špehasto, ampak rahlo. Prevlečeno naj je vime s posebno drobno kožo, ki je s fino dlako le prav malo obraščena ali pa, kar je še bolje,

popolnem gola. Pusta ali volni podobna dlaka na vimenu je slabo znamenje. V tesni zvezi z mlečno žlezo so tudi žile ob trebuhu, ki peljejo v vime.

Pri ocenjevanji krave molznice je gledati na njene stariše, kjer je pa vpliv bika najmanj tolik, kot od krave, kajti le biki, ki so sinovi dobro molznih krav, delali bodo teleta, ki bodo zadostovala. Žalibog, v tej zadevi gledé bikov naši gospodarji prav nič ne storé.

Izreja telet je z ozirom na njihovo prihodnjo mlečnost velevažna. Zavoljo krepkega razvijanja života naj je krma v prvem letu obilna in tečna. V drugem letu se ve da naj je krma manj tečna, zato da se živinče ne redi na škodo mlečnih žlez. Iz tega vzroka je mladi govedi dovelj prilike dati k pregi banju v prostem zraku, posebno dobro vpliva v tem smislu paša. Mlado junico zgodaj k biku pripustiti, to je, v 1½ do 2. leta je tudi priporočljivo, ker izkušnja uči, da pozno pripuščane junice nikdar dobre molznice ne postanejo. Se ve da mora pa biti junica za časa prepuščanja uže dovelj razvita in krepka, na kar je vedno čakati.

Starost krav tudi vpliva na njih dobroto, kajti do četrtega ali petega teleta gré množica mleka kvišku, potem pa ravno tako odjenjava. Pri dobrih rodovih nahajamo vendar-le dostikrat krave, ki še pri 10. teletu veliko mleka dajejo. Stare krave postanejo pa lahneje in so tudi za mesnico manje vrednosti.

Na podlagi dolgoletnih izkušenj in zapisovanj računamo, da krava na leto petkrat toliko mleka dá, kakor je sama težka. Tako, na pr. krava, ki tehta 800 funtov, dá na leto 4000 funtov mleka ali 1936 litrov. Mi moramo tedaj ono kravo v hlevu najboljšo molznico imenovati, ki na vsacih 100 funtov svoje teže največ mleka dá. Zato ni zmirom tista krava najboljša molznica, ki ravno največ mleka dá, zraven je pa težka in posebno veliko krme porabi.

Za kmetovalca je velike važnosti, vedeti, koliko mleka krava v letu dá. Da to izvé, treba je molzti za poskušnjo. Molža na poskušnjo obstojí v tem, da enkrat na teden zmerimo mleko krave, ki ga tisti dan dá. Če konec leta seštejemo množico mleka, ki smo jo pri eni in tisti kravi 52krat v letu na gotovi dan v vsacem tednu našli, vemo prilično, koliko je krava celo leto nam mleka dala. Krave, ki dajo na leto manj kot 13—1500 litrov, je iz hleva odstraniti, ker ne pla-

čajjo več krme. Prevelik razloček v molži med posameznimi tedni naj je kmetovalcu vzrok za premišljevanje, da vé odstraniti napake, ki se so vrinile v hlev bodi-si zaradi strežbe, krme ali pa kaj družega.

Mleko je zmes sledečih tvarin, ki so v kravjem mleku tako-le pomešane:

Vode je	86	do 90	odstotkov
sírove tvarine	$2\frac{1}{2}$	" $6\frac{1}{2}$	"
tolščobe	$2\frac{1}{2}$	" $4\frac{1}{2}$	"
mlečnega sladkorja	$2\frac{1}{2}$	" 5	"
neorganskih snovi	$\frac{1}{10}$	" $\frac{1}{5}$	"

Množina in sestava mleka je od raznih razmer odvisna. Nekatera plemena ali krave dajo več, druga manj mleka; to pleme ima bolj sladko, ono bolj tolsto mleko; krma in zdravje krave vpliva na kolikost in kakovost mleka.

Da dobimo od naših krav veliko mleka, ni dovolj izrediti dobre molznice, ampak glavna reč je dobra, primerna in zadostna krma. O krmenji krav molznic hočemo ob priliki kaj več pisati.

Topinambur.

Papeževe repice ali topinambura je več vrst, ki se razlikujejo po barvi gomolja in podobi listja. Imamo beli, rumeni, rudeči, kratko- in dolgolistni topinambur. Hektoliter tehta 81—83 kilo. Sodi za vsako podnebje in stori v sleherni zemlji, izvzemši ono, kjer voda zastaja. V kolobaru sledi za praho, deteljo, ozimno, topinambur. Zastran zemlje ni zbirčen, pa daje mnogo pridelka v pognojeni njivi. Kjer več let zaporedom topinambur pridelujejo, kaže zemlji pomagati s hlevnim gnojem, pudreto, gnojnico. Zemlja se mu pripravlja kakor za krompir ter je to potrebno, ako se želi dovolj pridelka. Sadijo ga jeseni pa tudi spomladi. Na hektar gre 10 do 14 hektolitrov za seme. Navadno mečejo topinambur za plugom v brazdo, 20—25 centimetrov narazen. Nadalešnje obdelovanje pa je kakor pri krompirji. Do zoritve potrebuje 200 do 220 dni.

Spravljaajo topinambur jeseni in skozi celo zimo, ako mraz pripušča in se završi spomladi. Zeleno steblovje porežejo, če prav gomoljem na kvar, uže meseca septembra ali oktobra in spolagajo živini. Nekateri je povežejo v snopiče in hranit denejo za krmo pozimi. Spravljaajo topinambur podobno kakor krompir. Daje pa hektar 20—50 meterskih centov gomolja, 30 do 60 met. centov listja in steblovja. Hranijo topinambur laže kakor krompir. Morejo ga namreč pustiti v zemlji in hodijo kopat, kedar ga potrebujejo. Rabi gomolje, listje in steblovje za krmo. Sadijo topinambur po livadah in gozdih med drevje, da prirejajo dobre hrane divjačini, zlasti fazanom. Ko so živali se privadile topinamburu, kar je lahko storjeno, hodijo ga same iskat in izkopavat, tudi izpod snega. Topinambura ne sadijo navadno v kolobaru z drugimi sadeži, ampak posebič po zarah in mejah. Za njim sadijo krompir in marljivo porezujejo topinamburovo steblovje, sicer se kot plevel ukorenini in zaplodi.

Škoduje mu malokedaj katera nezgoda in še to neznatno. „Gosp. Gl.“

Gospodarske izkušnje.

Molža krav.

Krave molzejo v mehničnem oziru podobno temu, kakor teleta sesajo; s polno roko prijemajo seske na

vimenu molžarji in z enakomernim pritiskavanjem mleko iztiskavajo. Jako napačno in še vse prepogosto v navadi je, seske jemati med dva prsta in s temi od zgoraj na zdol ribati in glodati.

Ne zadostuje pa znanje mehničnega opravka pri molži. Treba je še isto izvrševati razumno. — Vimena krav niso vselej pravilno razvita; kažejo dosti krat izrastkov, bradavic, napak, kojih treba molžarju poznati ter med molzo na nje ozirati se in jim tudi primerno ravnati. Če tega ne storijo, razvadijo krave in namolzejo veliko menj, kakor če bi razumno bili ravnali.

Posebno paziti je na vime. Vajeno oko zasledi kmalu napake. Te so sprva navadno še majhne in odpravljlive brez živinodravnika; zanemarjene pa izprevržejo se v bolezn, ki časih ovirajo narejanje mleka ali je zelo zabranijo.

Ni dobro, če z molžaricami prepogosto menjavamo tako, da kravo sedaj to dekle molze, jutri pa drugo. Bolje storimo, ako pustimo eno dekle pri eni kravi dalje časa, da se ta njej privadi in tedaj zmiraj rada mleko daje. Če pa pogosto z molžaricami menjavamo, čutijo krave premembo v molzenji in začnejo mleko zadržavati. Zgodi se, da tega nihče kmalu ne zapazi, ker ne gleda na vime, ki je še napeto. Sedaj pojema mleko, krave se osušijo, akoravno jim morda obilo polagajo najboljše krme.

Zakrivila to ni nespretnost molžarjeva, ampak nevednost in ker ga nihče ni na to opozoril. Vsak kmetovalec mlekar naj torej skuša precej poizvedeti zanesljivo, kako mu je se vesti. Po tem naj podučí molžarja in molžarico. Krava vsaka bode zatem dajala se dobro molzti in dobiček gospodarjev bo mogoče velik.

Želod je dobra piča za kokoši.

Želod kot piča za kokoši se je vrlo dobro obnesel, ker po njem kokoši prav radi jajca nesó. V ta namen pobrati je v jeseni želod ter ga v krušni peči dobro posušiti in potem v moko zmleti. S to moko potresimo jed, ki jo navadno kokošim polagamo, in vspeh bode neki izvrsten.

Kako prešičem zdravila dati.

Vsak kmetovalec, ki se je pečal z rejo prešičev, vé, kako nerada ta žival zdravila v-se jemlje. Prav lahko se pa to opravilo tako-le izvrši: Zagnati je prešiču okolo vratu zanjko, katere konec je privezati na kak kol ali drugam. Prešič od začetka na vse kriplje vleče in vpije, slednjič se pa vda v svojo osodo. Potem je vzeti star čevelj, ki ima tam, kjer imajo biti prsti, luknjo. Ta čevelj z luknjo naprej potisnemo kolikor le mogoče daleč prešiču v gobec. Prešič začne čevelj prežvekovati in iz njega sesati in pije pri tej priliki radovoljno vsako zdravilo, ko jo po liju skozi čevelj vlijemo.

C. kr. kmetijska družba kranjska.

Seja glavnega odbora dné 7. novembra 1886.

Ker je odbor obravnaval reči, ki zadevajo državno podporo, navzoč je bil pri seji vladni zastopnik gosp. c. kr. vladni svetnik Josip Dralka.

Seji predsedoval je družbeni predsednik gospod Gustav grof Thurn, navzoči so bili gosp. podpredsednik Jos. Fr. Seunig in gg. odborniki: Kastelic, Lenarčič, Murnik, Povše, Robič, Witschl, Wurzbach in